Izhaja vsak dan razen nedelj in praznikov

Issued daily except Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori 2657 S. Lawndale Ave.

Office of Publication 2657 South Lawndale Ave. Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXV. | Cena Lista je $6.00 | Entered as second-class matter January 28, 1916, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879 | Chicago, Ill., petek, 16. septembra (Sep. 16), 1932. | Subscription $6.00 Yearly | ŠTEV.—NUMBER 219

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 14, 1918.

Administracija zadržuje konstrukcijski program

Konstrukcijski načrti leže na policah, dasi ne manjka denarja. Senator Wagner dreza vladno korporacijo in zakladničarja

Washington. — Dasi je že več kot dva meseca odkar je kongres določil večje vsote za javna dela, se administracija še ni zganila, da bi pričela izvajati ta program.

Gradbeni načrti so izdelani za razna velika dela, ampak leže na polici. Ne primanjkuje niti denarja za financiranje teh projektov, le administracija ne vidi nobene potrebe za izvajanje tega programa, katerega namen je dajšanje brezposelnosti. Očividno je mnenja, da mora priti iniciativa za uposlitev od privatne industrije, ne pa da bi vlada trošila denar.

Za direktna vladna dela je kongres dovolil 673 milijonov. Administracija ga je takrat zagotovila, kakor tudi javnost, da so gradbeni načrti že izdelani za razne projekte in da jih bo čimprej pričela izvajati. Insistirala pa je, naj ima zakladničar končno besedo glede vprašanja, kdaj se naj prične s tem ali drugim delom. Vsled bojazni pred vetiranjem je kongres na to zahtevo tudi pristal.

Vsled neakcije je te dni pričel drezati administracijo senator Wagner, ki skuša Millsa forsirati, da avtorizira gradnjo in preskrbi denar za razne projekte. Po Wagnerjevem mnenju bi pri teh delih lahko v razmeroma kratki dobi uposlili milijon delavcev. Potreben je le denar.

Zakladničar Mills mu ni dal nobenega zagotovila, da se to v kratkem zgodi. Izgovarja se na prazno blagajno, kar pa je le pretveza. Vlada lahko najame posojilo vsak čas, ker je njen kredit neomajan. Ko je Mills pred par tedni iskal kratkoročno posojilo v znesku 100 milijonov za 90 dni, je dobil ponudb za $462,291,000, dasi so obresti znašale komaj štiri desetine enega odstotka.

Tudi rekonstrukcijska finančna korporacija nima nobenih neprilik pri najemanju posojil za financiranje bank, železnic in drugih korporacij. Le za občinska in državna konstrukcijska dela, katera je avtoriziral kongres do poldruge milijarde, nima denarja in se za ta del programa nič ne zmeni.

Senator Wagner je konferiral tudi z vodstvom korporacije z namenom, da jih prisili na akcijo. Prošnje za posojila je v smislu zakona vložilo že več občin. Posojila skušajo dobiti za kanalizacijo, vodovode in elektrarne — za projekte, ki bi se izplačevali. Priloženi so bili tudi gradbeni načrti, kar pomeni, da bi z delom lahko takoj pričeli ali ga nadaljevali kot hitro prejmejo posojila. Mesto New York želi dobiti 120 milijonov za podiranje slumov in gradnjo delavskih stanovanj.

Vodstvo korporacije je vse te aplikacije in načrte položilo na polico in povedalo Wagnerju, da se s tem dozdaj ni imelo časa ukvarjati. Zaposleno je preveč z nakazovanjem posojil privatnim korporacijam in bankirjem. Wagner je toliko uspel s svojo intervencijo, da so mu obljubili, da po možnosti vzamejo v roke tudi te prošnje za posojila.

Če bi se administracija v resnici zanimala za znižanje brezposelnosti in potom vladnih posojil in apropriacij pričela že pred meseci z javnimi deli, bi brezposelnost ne naraščala. Senator Wagner pravi, da bi v kratki dobi lahko zaposlil en milijon delavcev pri vladnih in municipalnih delih, če bi jih zakladničar Mills in vodstvo finančne korporacije ne zadrževala.

Dokler administracija ne podvzame akcije in omogoči nad dve milijardi dve sto milijonov vladnega kredita, katerega je avtoriziral kongres za konstrukcijska dela, mora nositi tudi odgovornost za pogrezanje dežele v vedno večjo kalužo. Poudariti je treba, da vlada nima nobenih neprilik pri dobivanju posojil, ker njene zadolžnice so premije na investicijskem trgu kljub nizkim obrestim.

Vsled tega je to zavlačevanje, ki meji na sabotažo, skoraj nepojmljivo. Rešitev te uganke ni le v stupidnosti administracije, ampak tudi v brutalnem cinizmu visokih vladnih uradnikov, ki zadnje čase sicer "ginjeno" govore o veliki mizeriji v deželi, smatrajo pa, da se morajo široke ljudske plasti na kakšen način same izvleči iz nje. Vlada se naj zanima le, da reši velike korporacije pred krahom. To je "državništvo" velebiznisa, ki nima para v moderni zgodovini.

Militaristično gibanje v Nemčiji

Predsednik Hindenburg odredil vežbanje mladine. Komunisti izključeni

Berlin, 15. sept. — Predsednik Hindenburg je včeraj odredil formiranje "narodnega odbora, da razvije telesno sposobnost nemške mladine." Odboru načelujeta baron Wilhelm von Gayl, notranji minister, in general Edwin von Steulpnagel.

Nemška mladina se je doslej vežbala v takih organizacijah kot jo predstavlja Hitlerjeva armada "rjavosrajčnikov," jekleno-čeladarji in republičanski "reichsbanner." Vse te organizacije so uvedle napol militaristično vežbanje in podžigale svoje člane na sovraštvo proti drugim političnim grupam.

Hindenburg je izdal naredbo za formiranje narodne militaristične organizacije nemške mladine z namenom, da razvije patriotizem, da bo znala ceniti domovino in bo pripravljena na žrtve. Taka organizacija je po mnenju Hindenburga potrebna v svrho končanja krvavih konfliktov med političnimi strankami. Naredba izrečno poudarja, da nova organizacija ne bo sprejemala komunistov v svoje vrste.

Nemški diplomati se boje, da bo Francija smatrala to gibanje za organiziranje nove armade, ker se bo mladina vežbala tudi v rabi orožja. To bo izzvalo nove komplikacije in poostritev spora med Francijo in Nemčijo, menijo diplomati.

Nov zvezni zakon bo morda rezultiral v razporokah

Washington, D. C., 15. sept. — Ruth Tauntoff, tajnica Narodne ženske stranke, je včeraj izjavila, da bodo sledile razporoke med možmi in ženami, ki so v federalni službi, ker je Civil Service komisija podala odlok, da vzdrževanje separatnih domov moža in žene, ki sta v zvezni službi, ni v soglasju z ekonomskim zakonom, ki je bil sprejet na prošlem zasedanju kongresa. Ti se bodo morali ločiti, ako bodo hoteli obdržati federalno službo.

Komunist Foster zbolel

Chicago, 15. sept. — William Z. Foster, predsedniški kandidat komunistične stranke, ki je prispel v Chicago, je nevarno zbolel in zaradi tega prekinil kampanjsko turo. Glavni stan stranke v New Yorku poroča, da Foster ne bo več govoril na shodih v tekoči kampanji. Dr. Solon Bernstein, newyorški zdravnik, je dejal, da bi bil samomor, ako bi Foster nadaljeval svojo govorniško turo, ker trpi na srčni hibi, katera lahko povzroči nenadno smrt.

ČILSKA REPUBLIKA DOBILA NOVO VLADO

Voditelj zračne sile v boju z armado. Predsednik razglasil vojno proti rebelom

Santiago, Chile, 15. sept. — Dramatični revolucionarni dogodki so dobili snoči nov značaj in dežela se nahaja v drugi rdeči nevarnosti, katero je kreiral Arturo Merino Benitez, poveljnik zračne vojne sile. Ta sila je revoltirala proti militaristični kombinaciji, kateri načeluje general Bartolme Blanche, ki je v torek strmoglavil "socialistično" vlado provizoričnega predsednika Carlosa Davila.

Poveljnik zračne sile bi si rad nadel rdečo haljo, katero je Davila s silo strgal s pleč polkovnika Marmaduka Grova, ko je prišel na vladno krmilo po uspešni revoluciji pred par meseci.

Sedanji provizorični predsednik Blanche je zelo razočaran nad razvojem situacije. Sklical je sejo generalov in admiralov, na kateri je bil imenovan polkovnik Pedro Lagos za vrhovnega poveljnika armade in mornarice. Lagos je že pričel z ofenzivo proti upornim letalcem. Poslal je vojaške čete v El Bosque, kjer se nahaja glavno letališče, toda letalci, ki so bili že prej informirani o Lagosovih načrtih, so se pravočasno umaknili.

Snoči je bil formiran nov kabinet, kateremu načeluje Ernesto Barros Jarpa. Večino tvorijo civilisti. Vojni minister v novem kabinetu je general Luis Otero, minister mornarice pa admiral Juan Montalva. Takoj po formaciji je kabinet razglasil odločen boj proti upornim letalcem, da jih prisili na kapitulacijo.

Domač drobiž

Iz Chicaga. — Dne 12. t. m. je umrl v So. Chicagu br. Josip Mihelič, star 57 let in doma iz Gradca pri Črnomlju. Bil je ustanovitelj društva št. 466, Waterloo, Iowa, in član SNPJ že 22 let. Pokopan je bil 15. septembra ob spremstvu članov društva št. 8, čigar član je bil pred smrtjo.

Iz Clevelanda. — Pri delu v tovarni se je Frank Bobič, 7109 Hecker ave., težko poškodoval na desni roki. Nahaja se v Glenville bolnišnici. — Umrla je miss Mary Žulič, stara 20 let in rojena tu. Bila je tudi članica društva Comrades št. 566 SNPJ in zapušča očeta, mačeho in brata.

Aktivnosti illinoiskih rudarjev

Rudarski stavkarji obnovili piketiranje premogovnikov. Eden rudar ranjen v spopadu v bližini Galesburga

Galesburg, Ill., 15. sept. — Krog devetsto rudarskih stavkarjev je včeraj formiralo stavkovno stražo v bližini premogovnikov Knoxville Mining Co. in ustavilo 30 rudarjev, ko so šli na delo. Stavkarji popolnoma kontroliralo situacijo in šerif Lou Wilson in njegovi deputiji niso mogli preprečiti piketiranja, preprečili pa so nasilja.

Samo eden rudar, James Johnson iz Yates Cityja, eden od tridesetih rudarjev, ki so šli na delo v premogovnik omenjene družbe, je bil ranjen v spopadu s stavkarji.

Piketi so ustavili tudi voznike, ki so vozili truke naložene s premogom. Piketi so prišli iz Galesburga, St. Davida, Cantona, Farmingtona, Peorije, Middle Grova in drugih bližnjih naselbin.

Poroča se, da namerava nova rudarska unija organizirati mirno invazijo treh okrajev. Ti so Franklin, Perry in St. Clair. Veliko število rudarjev iz Gillespieja je že na poti v te okraje. Uradniki okraja Perry so naznanili, da ne bodo ovirali mirnega piketiranja premogovnikov.

V Springfieldu rudarski stavkarji piketirajo hotel, v katerem se je nastanil John L. Lewis, predsednik mednarodne rudarske unije.

Velika železniška nesreča v Alžiru

Nad sto vojakov izgubilo življenje, ko se je iztiril vlak in padel v globino

Oran, Alžir, 15. sept. — Vojaški vlak, na katerem se je vozilo petsto častnikov in članov slavne francoske tujske legije, se je včeraj iztiril in prekucnil v sotesko v bližini mesta Tlemcen. Časopisna agencija Havas poroča, da je najmanj 120 legionarjev izgubilo življenje, krog 150 pa je bilo težko ranjenih.

Domnevajo, da so veliki deževni nalivi pokvarili železniško progo, kar je povzročilo nesrečo. Na vlaku je bilo krog petsto vojakov in častnikov, ki so se vozili iz Sidi Bel Abesa proti Ujdu, Moroko.

Lokomotiva je potegnila s seboj v globino 32 kupejev, ki so bili natrpani z vojaki. Takoj, ko je prišla vest o nesreči, je bil poslan posebni vlak pod vodstvom generala Paula Rolleta, generalnega inspektorja tujske legije, na reševalno delo.

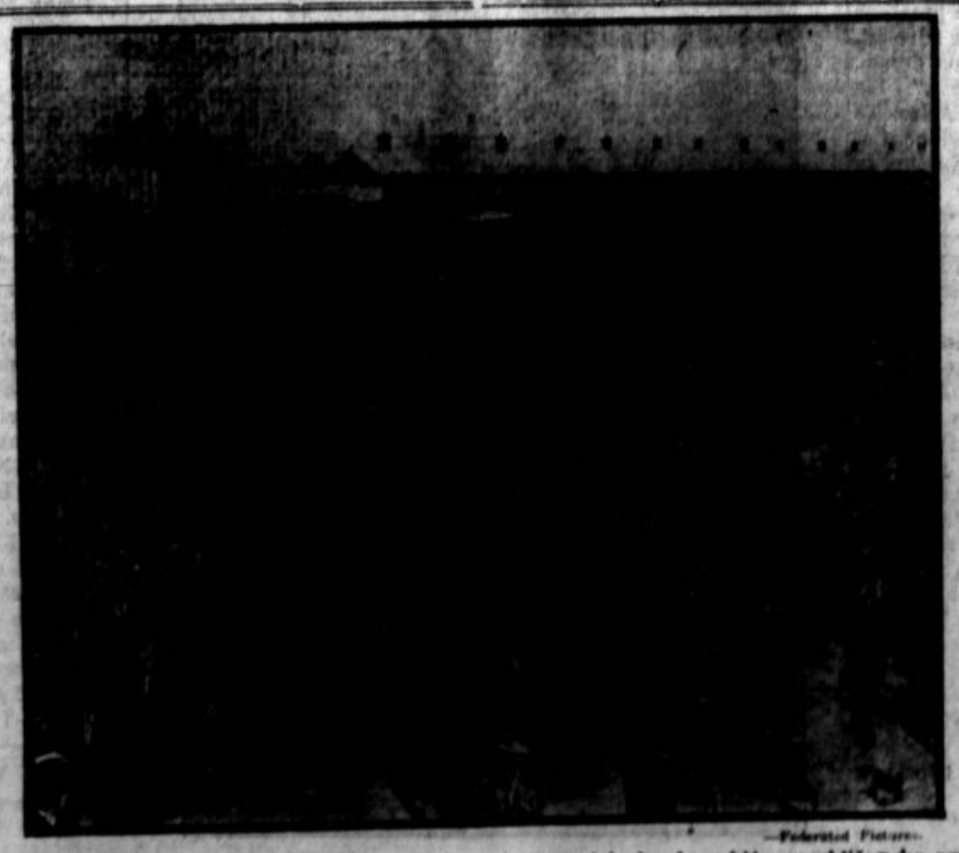

—Federated Pictures—

Oddelek "bele armade" na Irskem, ki se je organizirala, da pobija republičansko armado. Politične razmere na Irskem niso danes nič bolje kakor v Nemčiji.

GLASSFORD ODGOVARJA JUSTIČNEMU TAJNIKU

Pravi, da dokument, ki ga je objavil Mitchell, vsebuje neresnične podatke

Washington, D. C. — (FP) — Brigadni general Pelham D. Glassford, superintendent washingtonske policije, je podal izjavo, v kateri pobija trditve v poročilu načelnika zveznega justičnega departmenta Mitchella, katerega je Hoover odobril in objavil v javnosti. Dasi Glassford omejuje svoj odgovor na stvari, ki se tičejo mestne policije, je vseeno dokazal, da je dokument natrpan z neresničnimi podatki.

On odločno zanika, da je zahteval federalne čete proti vojnim veteranom, da forsirajo evikcijo, kot trdi Mitchell v svojem poročilu. S tem je Glassford odprto izzval distriktne komisarje, ki bodo morali priznati, da so Hoover, Mitchell in Hurley potvarili storijo v zvezi s pozivom zvezne armade v akcijo, ali pa bodo prisiljeni zahtevati Glassfordovo resignacijo.

Na trditev justičnega tajnika, da je zaeno z vojnimi veterani dospela največja skupina kriminalcev v kapitol, Glassford odgovarja, da je bilo v juniju in juliju napravljenih manj zločinov kot v avgustu, ko je bila bonusna armada že razgnana na vse strani. On citira število aretacij, ki so bile izvršene v tem mesecu, da tako podpre svojo izjavo.

Glassford dalje pobija Mitchellovo izjavo, "da ima v rokah neovrgljive dokaze, da je bilo med bonusniki veliko število komunistov, ki so stalno podžigali na izgrede." Glassford odločno zavrača to trditev. "Dejstvo je, da so komunisti tvorili le neznatno manjšino," pravi v svoji izjavi. "Samo enkrat so radikalci zbrali grupo 210 mož, ki je organizirala demonstracije pred Belo hišo. Vse poskuse komunistov in radikalcev, ki so hoteli podžigati na nemire med bivšimi vojaki je preprečila vojaška policija, katero so organizirali veterani v šotoriščih."

Glassford dalje zanika Mitchellovo trditev, "da je drhal bonusnikov napadla policijo z opeko, kamenjem in drugimi predmeti. Pravi, da je v vseh šotoriščih prevladoval mir, dokler niso prispele federalne čete in pričele s požiganjem.

Hoover proti izplačilu bonusa

Vlada nima denarja, da bi poravnala svoje obveznosti napram veteranom v tem času, pravi predsednik v svoji izjavi

Washington, D. C., 15. sept. — Predsednik Hoover ni čakal na akcijo konvencije Ameriške legije, temveč je prišel na dan z izjavo, v kateri je ponovno naglasil svojo opozicijo proti takošnji izplačitvi bonusa vojnim veteranom. O tem vprašanju bo danes glasovala Ameriška legija na svoji konvenciji v Portlandu, Ore.

Hoover pravi, da želi, da ameriški narod pravilno razume njegovo stališče, ki ga je že večkrat pojasnil. On je in še vedno nasprotuje izplačitvi bonusa, ker bi to pomenilo apropriacijo $2,300,000,000 iz federalne blagajne.

"Moja dolžnost ni omejena samo na štiri milijone veteranov in na njihove družine, temveč moram gledati, da se drugim ne godi krivica. V deželi je drugih dvajset milijonov družin in izplačitev bonusa v tem času bi pomenilo nesrečo za te družine," pravi Hoover v svoji izjavi. "Tudi te družine se nahajajo vsled depresije v sličnih okoliščinah kot veterani. Blaginja naroda kot celote je bolj važna kot zahteve katerekoli posamezne grupe."

Predsednik se je v svoji izjavi dotaknil tudi poraza, ki so ga republikanci doživeli pri volitvah v državi Maine. Odločil se je za invazijo centralnozapadnih držav, kjer bo imel več govorov, v katerih bo pojasnil stališče republikanske stranke v zvezi s solucijo farmarskega problema. Odgovarjal bo predsedniškemu kandidatu demokratske stranke, ki je v svojem govoru v Kansasu dejal, da administracija ni storila ničesar za farmarje.

Prvotno je kampanjski odbor republikanske stranke naznanil, da Hoover ne bo imel kampanjskih govorov, toda radi poraza v Mainu se je situacija spremenila in zahteva bolj odločno kampanjo, da se prepreči poraz republikancev pri novemberskih volitvah.

Vprašanje pomožne akcije v Illinoisu

V Chicagu se bo v kratkem otvorila konferenca, ki bo reševala to vprašanje. Večina članov državne legislature nasprotuje davku na blago

Springfield, Ill., 15. sept. — Kar se smatra za prvi žarek upanja, da bo legislatura storila nekaj za brezposelne, je bilo sprejetje resolucije, da se imenuje skupni komitej obeh zbornic, ki se sestane prihodnji pondeljek v Chicagu s člani državne pomožne komisije.

Na konferenci v Chicagu bodo razpravljali o programu pomožne akcije. Državna pomožna komisija je namreč obvestila člane državne legislature, da potrebuje najmanj 36 milijonov dolarjev za nasičevanje žrtev depresije v Chicagu in drugih mestih države.

Možnost je, da bodo zastopniki komisije in člani legislature šli v Washington in pojasnili odboru rekonstrukcijske finančne korporacije situacijo ter skušali dobiti nadaljnja posojila za podpiranje bednih.

Do včeraj ni legislatura storila ničesar za brezposelne. Opozicija proti davku na blago je močna in ni upanja, da bi bila taka zakonodaja sprejeta na tekočem zasedanju. Država nima virov, iz katerih bi črpala dohodke, proti povečanju davkov pa nasprotujejo poslanci, ker se boje poraza pri prihodnjih volitvah. Edina možna rešitev bi bila posojila iz sklada vladne finančne korporacije, katerega je kongres določil za direktno podpiranje brezposelnih.

POMANJKANJE ZAVAROVANJA DRAGA ŠOLA

V petih letih pred krizo bi bile države lahko zgradile močne brezposelnostne sklade

Boston. — (FP) — Če bi bile uvedle Združene države pet let pred krizo zavarovanje proti brezposelnosti in prisilile podjetnike, da bi plačevali v sklad dva odstotka izplačane mezde, bi bilo ob pričetku krize dve in četrt milijarde na razpolago za izplačevanje brezposelnostne podpore. Kriza bi tedaj ne bila tako globoka in mizerija ne tako široka.

Tega mnenja je Stanley King, predsednik Amherst kolegija in načelnik državne komisije za stabiliziranje zaposlenosti v Massachusettsu.

Samo podjetniki v tej državi bi bili v teh letih lahko zgradili brezposelnostno rezervo od 70 do 105 milijonov, pravi King. Milijarde dolarjev bi se bilo lahko nabralo v ta sklad širom dežele "brez inflacije, samo s upogledom v bodočnost."

Kljub triletni krizi in mizerija, tega "upogleda v bodočnost" ni dozdaj imela še nobena država razen Wisconsina, kjer je delavstvo politični faktor in državna administracija v rokah progresivcev.

Ampak tudi wisconsinski zakon je sedaj le še na papirju — v veljavo bo stopil šele prihodnje leto. Vzelo bo dalj časa predno bodo od njega delavci imeli koristi, ker sklada ni mogoče zgraditi v par mesecih.

Podjetnikom v Wisconsinu je dano na izbiro, ali naj tekom enega leta sami ustanove svoj sklad za plačevanje podpore brezposelnim ali pa bodo po tej dobi prisiljeni plačevati v državni sklad dva procenta mezdnih izplačil.

Wisconsinski zakon, katerega je v jedru odobrila tudi meddržavna governerska komisija zadnje poletje in sedaj massachusettska komisija, drži posameznega delodajalca odgovornega za brezposelnost v svojem podjetju. Vsaka družba bo v skladu imela svojo rezervo — ali primanjkljaj. In podjetju, ki stabilizira zaposlenost in znaša njegova rezerva $75 na delavca, se avtomatično znižajo prispevki; obratno pa plačujejo višje prispevke družbe z večjo brezposelnostjo.

Slabost tega zavarovalnega sistema je v tem, ker je baziran na principu, da je posameznemu podjetju možno stabilizirati zaposlenost. Sili ga res v to, kar je dobra stran tega sistema. Ker pa je posamezni podjetnik, posebno v konkurenčnih industrijah, žoga ekonomskih sil in kot tak često nima nad njimi nobene kontrole, se ta sistem ne more obnesti. Zdravejši bi bil, če bi padlo breme odgovornosti za brezposelnost na posamezno industrijo kot celoto. V tem slučaju bi vsaka industrija v državi skrbela za svojo rezervo in pri tem tudi v lastnem interesu gledala, da bi bila brezposelnost čim manjša.

Pri reševanju tega problema je ena največjih zaprek 150 let stara zvezna ustava, ki onemogoča federalno socialno zakonodajo. Sprejemanje zakonov za brezposelnostne zavarovanje po državah pa je zelo počasno delo, polno zaprek. Iz tega stališča se je tudi eksekutiva Ameriške delavske federacije izrekla za zvezni zakon in te dni prišla do prepričanja, da to zabranjuje starinska federalna ustava. To zavarovanje bo sedaj skušala uzakoniti po državah.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Naročnina: za Združene države (izven Chicago) in Kanado $4.00 na leto, $2.00 za pol leta, $1.50 za četrt leta; za Chicago in Cicero $5.50 za celo leto, $2.75 za pol leta; za inozemstvo $5.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada $4.00 per year, Chicago and Cicero $5.50 per year, foreign countries $5.00 per year.

Ceno oglasov po dogovoru.—Rokopisi se ne vračajo.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts will not be returned.

Naslov za vse, kar ima stik s listom:
PROSVETA
2657-59 South Lawndale Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v oklepaju, na primer (Aug. 31, 1932), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je z tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Krik po "reformah"

Kapitalistična politična filozofija se glasi, da je človek zmožen, pošten in vsega zaupanja vreden, če vodi svojo privatno podjetje; kakor hitro pa isti človek stopi v vlado in začne upravljati kakšno javno podjetje, ga naenkrat mine vsa sposobnost, njegovo poštenje je sumljivo in vedno je treba paziti, da kaj ne ukrade ali koga ne oslepari! Kdor gospodari zase, je dober in zanesljiv — ni pa več dober in zanesljiv, če gospodari za ljudstvo. Zato je najbolje, da vlada prepusti vsako gospodarsko podvzetje privatnim podjetnikom!

Na podlagi te filozofije "krepostnega individualizma" in "nenadkriljive privatne iniciative" se danes vrši vsa propaganda vseh kapitalističnih organov za ustvaritev javnega mnenja v Združenih državah. V službi te propagande je dnevni tisk, knjiga in magazini, radio, kinoteater, javna šola in reakcionarna cerkev. Vse nazadnjaške in izkoriščevalske sile so na delu, da utrdijo to vero in ji podaljšajo življenje.

V Ameriki ni bilo še nikdar toliko propagande za "reforme v vladi", to je za reforme na slabše z delavskega stališča. Sedanja vlada v Washingtonu je kapitalistična, kljub temu ni kapitalistom po volji. Preveč jih stane; preveč je uradnikov, preveč je birojev in komisij, ki regulirajo privatni business; skratka: preveč posega v njihov business. In njihova vlada! Kam plove ta vlada? Kam smo prišli?

S stališča zavednega delavca je že od nekdaj vsa vladna regulacija velik bunk. Saj vedno "regulira" tako, da je kapitalistom prav; vsi zakoni in vse naredbe so tako prikrojene, da pomagajo velikemu businessu na vseh koncih in krajih. Za delovno ljudstvo ne ostane nič ali komaj drobtine. Vzlic temu niso kapitalisti zadovoljni. Oni nočejo nobene regulacije. Njihov kapital mora biti absolutno svoboden in vlada jim mora prepustiti vsako podjetje, ki nosi kaj dobička.

Filozofija "žilavega individualizma" uči, da je vsakdo sebi najbližji. Vsak zase! Vsakdo mora s svojim delom najprej sebe okoristiti! — Toda vsi ne morejo vsega sami doseči. Masna produkcija zahteva organizacijo. Zato se vsi oni, ki so "vsak zase", organizirajo, da bolj drže zase. Faktično je individualizem že davno skrahiral in "krepki individualisti" bi bili tudi že davno odšli po gobe, če se ne bi bili utrdili v močnih gangah, v katerih so spojeni največji kapitali. Individualnih kapitalov ni več, ampak krepko organizirani bizniški gangeži še vedno sleparijo z vero v "krepki individualizem".

Nič čudnega torej ni, če se te vrste "individualisti", ki so "sebi najbližji", poslužijo korupcije, kadar pridejo v lokalne in državne vlade ali v federalno administracijo. S službo se je treba okoristiti! To se dogaja redno — tako da je v Ameriki že od nekdaj utrjena vera, da je vsak javni uradnik potenčni "grafter" ali korumpiranec. In če se javna uprava loti kakega gospodarskega podjetja, ki po veri pristašev "krepkega individualizma" spada v privatne roke, je to storila zaradi tega, da bo "graft" toliko večji. Javna podjetja se ne upravljajo za interese ljudstva, temveč za "graft" javnih uradnikov!

To so razlogi, da je danes toliko krika v kapitalističnem taboru za reforme v vladi. Poštena vlada je tista, ki najmanj vlada! Vse regulacije je treba odpraviti! Vse zakone, ki ovirajo business, je treba razveljaviti! Vse davke na dohodke kapitala je treba znižati na minimum! Vlada mora znižati izdatke s tem, da zniža svoje osobje in zniža plače! Vlada mora izročiti vsa profitonosna podjetja privatnemu kapitalu, da se na ta način iznebi korupcije! Človek, ki dela zase, je pošten, toda oni, ki dela za ljudstvo, je lahko slepar! —

Ameriški kapitalizem nima najmanjšega smisla, da bi odstopil le za las od svojih pridobljenih privilegijev. Nasprotno zahteva nazaj še one privilegije, ki jih je imel v dobi poštnih konjskih vozov, ko je bila še pošta deloma privatno podjetje. Kapitalizem hoče imeti absolutno vse ameriško življenje v svojih pesteh. Delavcem in farmarjem bi rad odvzel volilno pravico, da bo absoluten diktator dežele.

Pa prihajajo razni socialni reformatorji in blufajo ljudi, kako lepo bo v Ameriki, kadar oni poboljšaje kapitalizem in ga narede dobrega, človečanskega in krščanskega! O, da! Privatni kapitalizem je dober, le privatni kapita-

(Nadaljevanje v zadnji koloni.)

Glasovi iz naselbin

Zanimive dopisi iz raznih krajev

Še o smrti Martina Viranta

Peoria, Ill. — Kot znano, je bil pred kratkim v tazewellski okrajni jetnišnici v bližnjem Pekinu, Ill., brutalno umorjen rojak Martin Virant, član društva št. 489 SNPJ. Vsled obilice pisem prijateljev in znancev, ki me vprašujejo o podrobnostih nečloveškega umora zločinskih oblasti, sem se namenil, da odgovorim vsem skupaj v Prosveti. Preveč sem še razburjen, da bi mogel kaj več pisati o tem nezaslišnem grozodejstvu, posebno še zato, ker je bil pokojni Martin moj ožji sorodnik, namreč brat moje žene. Razume se, da nas je tragedija močno zadela, posebno pa njegove sestre in brata ter ostale sorodnike.

Pokojni Martin je bil marljiv človek. Na 28. avg. ga je deputišerif Skinner poklical, da pride v zadevi rojaka Petje, s katerim sta slučajno stanovala v eni in isti hiši. John Petje je bil namreč obdolžen, da je zapleten v neki umor, kar pa ni res, iz Martina pa so hoteli izsiliti laž. Ker se je Martin upri in je povedal le resnico, so ga postavili pod takozvani "third degree"— tretjo stopnjo — kar pomeni, da so ga neusmiljeno mučili in pretepali, tako da je zadobljenim telesnim poškodbam podlegel.

Martin mi je povedal v celici, da je šel na večer omenjenega umora spat ob 9. zvečer. Takrat da je potrkal na Petjeva vrata, kateri pa mu je velel, naj gre spat. Tako je Martin tudi storil. Naslednje jutro so blizu Petjeve hiše našli na železniški progi neko umorjeno moško truplo. Takoj je padel sum na Johna Petja, ki so ga kmalu potem aretirali. Takrat sem bil z Martinom v East Peoriji. Ker je Martin stanoval v isti hiši kot Petje, je postojala možnost, da tudi Martina zaslišijo, zato sem mu že vnaprej zagotovil pomoč, ako bo treba. To je bilo v torek 29. avg. ob 2. pop.

Ker naslednjega dne v sredo ni bilo Martina domov, sem šel z njegovimi prijatelji v 11 milj oddaljeni Pekin. V četrtek ob 9. zjutraj sem šel najprej k šerifu, da polzvem o Martinu. Povedal je, da je še v preiskovalnem zaporu. Na moje vprašanje za dovoljenje, da bi me pustil, da bi z Martinom par besed spregovoril, mi je šerif rekel: "Hell, no!" Rekel sem mu tudi, da zakaj ga drži v zaporu brez zapornega povelja.

Pozneje mi je Petjev advokat povedal, da so v torek zvečer Martina v zaporu tako pretepli, da je bil ves črn. Kaj sedaj? sem si mislil. Advokata sem vprašal, če bi on kaj pomagal. Vprašal me je, če poznam koga v Peoriji, da bi pomagal, kar bi bilo najboljše. Spomnil sem se na onega, ki največkrat zastopa majnarje. To je Victor Michael, državni senator. Dobro, je menil advokat. Brž smo ga telefonično poklicali. Senator je odgovoril, da je pripravljen zavzeti se za afero, in treba je bilo takoj $100. To je bilo na 1. septembra.

Najprej sem šel sam prosit za dovoljenje, potem pa še advokat, da bi Martina pustili na prosto. Šerif je dejal: "I guess." Šla sva za šerifom v jetnišnico. To je bilo ravno ob 2. popoldne. Čakala sva, da pripelje Martina in čez dvajset minut se je šerif sam vrnil ter dejal, da se je Martin obesil. Jaz sem takoj rekel, da ga je on obesil, ko je bil že mrtev od težkih udarcev. Tako je tudi bilo.

Kmalu nato so Martinovo truplo prinesli ven. Navzoč je bil koroner (mrliški ogledník), ki je po preiskavi izjavil, da se Martin ni mogel sam obesiti, kar so pričali znaki, in da ga je nekdo drugi obesil že mrtvega, da bi tako zakril svoje zločinsko dejanje. Šerif Skinner ni mogel dosti tajiti, kajti bili smo mu za petami in kmalu je bilo proti njemu izdano zaporno povelje. Ljudstvo je bilo ogorčeno in nad 3,000 se jih je zbralo v Pekinu, da navalijo nanj in ga linčajo. Ker pa so deputiji videli, kaj se pripravlja, so stvar odvrnili s tem, da so Skinnerja odpeljali v Peorijo.

Ko to pišem (11. sept.) še ni dal svojega zadnjega poročila čikaški zdravniški izvedenec dr. McNeal. Pogreb se je vršil na 4. sept., to je, le pogrebni obredi so se vršili, potem so pa na zdravnikovo povelje truplo odpeljali v Chicago, kjer so ga preiskali. Pokojni je bil pokopan šele v torek dne 6. sept. Ker je bil vojni veteran, so mu člani Ameriške legije izkazali zadnjo čast s salvo, premogarska unija pa je pokojnemu Martinu priredila časten pogreb ter poklonila krasen venec z napisom "UMWA Local No. 563, E. Peoria." Hvala vsem, tako tudi društvu št. 489 SNPJ, katerega je bil zvesti član. Hvala članom društva št. 311 SNPJ ter vsem prijateljem in znancem, ki so ga spremili k zadnjemu počitku.

Počivaj mirno, Martin! Za teboj žalujejo tvoji sorodniki — sestra, brat, svak in nečakinje!

Frank Franko.

Konvencija in drugo

Milwaukee, Wis. — V ponedeljek 19. septembra bo otvorjena osma redna konvencija tukajšnje podporne organizacije JPZS. Kakor vse druge slične organizacije, bo imela tudi "Sloga" rešiti težka vprašanja, nove probleme, ki so nastali vsled težkega gospodarskega položaja.

Ker je ta organizacija nalagala svoje premoženje samo na posestva svojih članov, pač ne zaznamuje nikakih izgub v bondih, toda nedvomno je, da bo morala računati vsaj do izboljšanja položaja s tem težkim problemom zaradi znižanja splošne vrednosti posestev in s plačilnimi težkočami poedinih dolžnikov.

V tem pogledu imajo socialistični poslanci, člani deželne postavodaje, v načrtu posebne postavne predloge, da se reši lastnike malih domov, kateri so v nevarnosti, da jih izgubijo vsled zapadlih vknjižb. V socialističnih krogih vlada prepričanje, da se bo v tem oziru doseglo odločilne koraike, ker se bavijo s tem vprašanjem tudi progresivci in so pripravljeni podpirati vsak primeren načrt za rešitev tega težkega vprašanja, ki je postalo skrajno pereče, posebno glede stotin malih farmarjev, v številnih slučajih pa tudi že večjih, ki so bili še pred nekaj meseci na trdnih nogah.

Upoštevajoč finančni položaj drugih podpornih organizacij, ki so bile težko prizadete po splošni krizi, je pa položaj naše zveze boljši v mnogih ozirih, posebno še, ker je pač v splošnem gospodarski položaj v državi Wisconsin dokaj boljši kot je na primer v državah s premogarsko industrijo.

Toda, vzlic temu bo konvencija morala računati z raznimi potežkočami, ker se tudi v tej organizaciji množijo smrtni slučaji, kakor tudi bolezni in operacije. Take potežkoče so pač naravna posledica razmer in se bodo večale z leti. Zato je pač umestno, da se v vodilnih krogih socialistične stranke bavijo z načrti za postave, ki bi določale splošno državno zavarovanje za bolezni, ponesrečbe in smrti, kar bi seveda rešilo vsa ta vprašanja in breme, ki ga nosijo sedaj delavci, silno olajšalo.

Iz tega se pač jasno razvidi, kako potrebno je, da se delavstvo politično končno prebudi in uporabi pravilno svojo odločilno moč, katero mu nudi glasovnica.

Poleg drugih bo tvorilo vprašanje glasila problem, katerega se bo moralo enkrat pravilno rešiti. Ogromna večina članstva si želi glasilo, katero bi poleg zveznih zadev priobčevalo tudi kolikor mogoče izobraževalnega štiva. Gotove osebe v organizaciji se skušajo opirati na ono staro taktiko ameriških političnih fakirjev pri AFL, kateri so proti vsaki politiki v delavskih strokovnih organizacijah, dasiravno bo v doglednem času ameriško delavstvo prebolelo tudi to staro bolezen.

Te vrste ljudi, katerim je merodajna samo politika gotovih oseb, s katero zasledujejo svoje osebne cilje, pač niso še nikdar pojasnili, v kakšnem pogledu more škodovati članstvu ali podporni organizaciji, ako njeno glasilo uči in razširja resnico ter piše v smislu razrednega boja in socialističnih načel. Po nazorih teh ljudi bi delavstvo moralo tavati še naprej v nevednosti in delovati politično proti svojim lastnim interesom. Ako vzdržuje članstvo podporne organizacije glasilo potom svojih prispevkov, zakaj ne zahtevati od glasila, da deluje tudi v vseh drugih ozirih v prid članstva in ga vodi po ravni poti napredka ter deluje tako za boljšo bodočnost delavstva?

V torek, dne 20. septembra, se vršijo v tej državi primarne volitve, zato je pač potrebno, da se opozori naše volilce in volilke na njih delavsko dolžnost, da oddajo svoje glasove za delavske kandidate. Mnogo je tudi takih volilcev, kateri se ne brigajo mnogo za primarne volitve, češ: socialisti bodo tako nominirani, kar pa je napačno, ker je zelo lahko mogoče, da ta ali oni kandidat ne bi dobil zadostne množine glasov in bi bil tako izključen iz glavnih volitev. Zato je neobhodno potrebno, da oddajo vsi socialisti in somišljeniki ta dan svoje glasove za delavske kandidate in tako zagotovijo uspeh že pri prvih volitvah.

Za Jugoslovane je pa še posebno važno, da se udeležijo teh volitev, ker imamo med soc. kandidati dva rojaka, to je: v petem okrožju sodruga Johna Ermenca, ki ponovno kandidira v državno postavodajo, v tretjem okrožju pa sodruga Franka Puncerja, ki se nahaja sedaj prvič na kandidatski listi za assembly. Zato vsi na dan v sredo dne 20. septembra! Zavedajte se svojih dolžnosti kot delavci! Glasujte za delavske interese in s tem za boljšo bodočnost vas samih in vaših otrok!—**Spartak.**

P. S.:—Glede konvencije je še omeniti: Delegatov z glav. odborom bo 83. Banket se bo vršil v sredo dne 21. sept. v SST dvorani. Svirali bodo Hedgijevi tamburaši. Sodelovali bodo tudi naši pevski zbori. O poteku bom sproti poročal.

Prizor z neke kmečke slavnosti v Nemčiji.

"Willardčan" odgovarja

Willard, Wis. — V Prosveti št. 212 je iz listnice uredništva razvidno, da je Anton Zupančič zahteval od urednika Prosvete, da objavi ime "Willardčana," ki je imel dopis v 47. številki Prosvete.

Zakaj se A. Z. toliko zanima za moje ime, ne vem. Mogoče kdo njega sumi, da je on pisal tisti dopis v Prosveti št. 47, kar pa je bilo že od uredništva potrjeno, da dopisa ni pisala C. Z. in noben član njene družine. To je bilo v št. 97 Prosvete. V neki drugi številki odgovarja Carolina Zupančič (A. D.), da ona ni dotični "Willardčan." Torej je bilo že trikrat povedano, da niso Zupančiči poslali dotičnega dopisa v Prosveto št. 47.

Na tem mestu naj bo še enkrat povedano vsem tistim nevernim Tomažem, ki še sumijo ali obrekujejo kateregakoli Zupančiča, da oni niso spisali dotičnega dopisa. Ako pa kdo misli, da sem mu napravil kakšno krivico, ali ni res kar sem pisal, naj se posluži svoje pravice — že ve kje in kako — in moje ime bo dobil, drugače pa ne. Smo menda res že toliko visoki, da hočemo uredniku diktirati kaj sme in kaj ne sme pisati o naši naselbini v Prosveti.

V št. 109 Prosvete ima "Farmarica" dopis, v katerem priporoča uredniku: "vse dopise prepirljive vsebine na dno koša!" Po mojem mnenju bi spadal njen isto tam, ker je bil prepirljiv.

Dobro bi bilo priporočiti uredniku, da bi pošiljal v našo naselbino Prosveto vso belo, izvzemši naslova, potem bi bili vsi zadovoljni z njo.—**Willardčan.**

Vabilo na banket

Eveleth, Minn. — Uljudno se vabijo vsi Jugoslovani v Minnesoti, da se udeleže sedmega letnega banketa, ki ga bo priredila Ameriška jugoslovanska zveza pod nadzorstvom evelethskega ameriškega jugoslovanskega kluba št. 1 v evelethskem mestnem avditoriju v nedeljo dne 25. septembra ob 6. zvečer.

Radi industrijske depresije in brezposelnosti bo cena na banketu za vsako posamezno osebo **samo 50c**, in za otroke pod 15. letom starosti v spremstvu staršev pa **samo 25c.**

Na banketu bo lep program in več dobrih govornikov v angleškem in slovenskem jeziku. Eden izmed govornikov v angleškem jeziku bo Bert Fesler, okrožni sodnik 11. sodnijskega okrožja države Minnesote.

Ker bo dne 25. septembra takozvani "Jugoslovanski dan v Minnesoti," se uljudno vabi vsa jugoslovanska podporna in kulturna društva v Minnesoti, da se korporativno udeleže omenjenega banketa in s tem pripomorejo nam do večjega uspeha. Mi vam že vnaprej jamčimo dober prigrizek in izvrstno zabavo.

Vsi na Eveleth v nedeljo dne 25. septembra! Podajmo si roke kot bratje in sestre, in pri dobri zabavi pozabimo vsaj deloma in začasno to strašno industrijsko depresijo, ki muči tudi nas in naše ljudstvo v Ameriki.

Na svidenje v Evelethu v nedeljo dne 25. septembra!

Za pripravljalni odbor:
Frank Masera, Louis J. Lesar.

Družabni izlet zbora "Save"

Chicago. — Pevci in pevke socialističnega zbora "Save" so na zadnji vaji sklenili, da prirede prihodnjo nedeljo družabni izlet na Keglovem vrtu v Willow Springsu. Drug drugemu so tudi naročili, naj povabijo prijatelje "Save," da bo bolj fletno. V ta namen te vrstice. Pevke so obljubile, da prinesejo polne košare potic in drugih dobrin, češ, da bečlarji ne smejo biti lačni. Pevci pa so rekli, da napravijo kontest v galilejski umetnosti. Nagrado bo dobil tisti, ki bo iz vode naredil najfinejše vino.

Vabljeni so torej vsi prijatelji "Save" na ta družabni izlet, ki je prost za vsakega. Priporočljivo pa je, da se vsi ravnate slično kot so obljubile zale Savanke (brez špasov!) in Savani, namreč glede potic in žlahtne kapljice.—**Tajnik.**

V gostilni

— Če se malo zakasnim v gostilni, sem drugi dan nekam ves razbit.

—Gotovo si oženjen.

Nove knjige

Hlapec Jernej in njegova pravica. — Igra z narodom. Kolektivna drama. Po povesti Ivana Cankarja priredil Ferdo Delak. Založila in izdala Cankarjeva družba v Ljubljani 1932. Ilustracije Ljubivoja Ravnikarja. Strani 55. Cena 10 Din.

Novi režiser ljubljanskega Delavskega odra "Svobode", Ferdo Delak, je priredil za kolektivno dramo Cankarjevo novelo "Hlapec Jernej" ter to svojo prireditev z Delavskim odrom uprizoril nekajkrat na ljubljanskem opernem odru ter enkrat v Celju in enkrat v Zagrebu — povsod s silnim uspehom. Cankarjev tekst je v zborovskem prednašanju zmagal, ker je le v zboru našel pravega govornika. Da bi na ta način uprizorjeni Jernej šel lahko tudi na druge odre oznanjat boj za pravico, je Cankarjeva družba to Delakovo prireditev izdala v knjižici. Ena izmed podružnic Svobode je že uprizorila tega "Hlapca Jerneja", knjižica pa bo omogočila, da ga bodo uprizorili še kje.

Tekstno Delak ni bogve kaj "prirejal". Vzel je glavnejše prizore iz novele, zbral direktne govore oseb ter naznačil, kje povzame Jernejevo besedo zbor kot glavni nosilec dejanja. Dodajal ni ničesar. Pripisal ni niti režijskih opazk o grupiranju zbora in njegovem gibanju, tako da si je samo iz knjige težko predstavljati, kako poteka uprizoritev. Namestu režijskih opazk so v knjigi objavljene ilustracije Ljubivoja Ravnikarja, ki je za ljubljansko uprizoritev narisal diapozitive, prav posrečene uvodne ilustracije k vsaki sceni. V teh ilustracijah (v knjigi) je poleg diapozitivov narisal tudi scene z zborom in solisti, predstavljajo pa vendarle samo hipne pogledе na oder. Zato bi ne bilo odveč, če bi prireditelj Delak vsaj na kratko tudi še opisal scene in pripisal nekatere nujno potrebne režijske opazke, brez katerih bo diletantskim odrom težko opirati se kaj več kakor samo tekstno na knjigo. Kdor ni videl predstave tega dela pod Delakovo režijo, ne bo uganil, da govorita Jernej in zbor n. pr. besede: "Zdaj ste slišali, ljudje . . ." (str. 26) *publiki*, ko je to vendar zelo važno: gledalcem potrkata na vest ("bodite vi moji sodniki!"), gledalci sami postanejo nemi soakterji. Z režijskimi opazkami bi knjiga lepše in bolje ustrezala svojemu namenu, ponesti Cankarjevo besedo nepotvorjeno v množico preko podeželskih odrov.

Poleg tega pa je ta knjižica prvi večji donos k zborovsko-gledališki literaturi pri nas. Zaradi tega bi bilo tudi potrebno, da bi režiser Delak dodal knjigi vsaj kratko, zgoščeno razpravo o zborovskih deklamacijah (šprehkoru), kakor so se spočele v Rusiji kot služba čisti besedi (samo *besedi!*) in kakor so se posebno v Nemčiji razvile v *gledališko* panogo. To bi bilo Delaku tem laže in za nas tem poučnejše, ker je sam lahko zasledoval ta razvoj, ko se je mudil dalj časa v inozemstvu ter se bavil s teatrom. (O kolektivni deklamaciji je pisal pri nas le pisec tega poročila, ki pa je pisal bolj po študiju razprav o tej umetnosti panogi in po svojih miselnih predstavah — tudi napisal sem nekaj "šprehkorov — kakor pa po tesnem stiku s prakso drugod.) V tem pogledu se mi zdi torej ta izdaja pomanjkljiva.

Želeti je, da bi čim bolj posegali naši odri po tej dramatizaciji ter jo uprizarjali. V zborovskem prednašanju bo zmagovala Cankarjeva beseda, zmagovala tudi nad tistimi, ki bi to besedo tako radi putvarjali in tolmačili, ko ji tolmačenja treba ni: delavcem je razumljiva, delavcem je preprosta. Zanje in iz njih je pisana.

Pripomniti treba še, da je knjigi dodana slika Cankarja in da se je založnica potrudila in izdala knjigo v lepi opremi. Priporočamo knjigo posebno delavskim odrom za uprizoritev.

Mile Klopčič.

Na meji človeške delazmožnosti

Človeku se je posrečilo, da se je povzpel v borbi z naravnimi elementi do nepristopnih vrhov himalajskega gorovja, toda tu mu ni bilo mogoče razvijati one duševne in telesne delazmožnosti, ki sega preko primitivnega. Tu je lahko opazoval na sebi marsikaj, česar v nižini ni mogel. Višinski veter povzroča v ušesnem labirintu, ki je organ za ravnotežje, občutne motnje in prinaša gorsko bolezen, ki je zelo podobna morski bolezni.

In naj so vzroki kakršnikoli, telesno se počuti človek v tej višini zelo neugodno. Spanec starejših oslabi in postane nemiren in le mlajši izhajajo lahko brez uspavalnih sredstev. Veselje do dela preide in pokažejo se tudi neugodne spremembe v značaju posameznika, ki povzročajo pogoste spore na znanstvenih postajah v visokem pogorju, kjer bi moralo biti skupno delo posebno važno.

Ker se pri močno razredčenem ozračju ne morejo nasititi krvna telesca s kisikom, se zviša krvni pritisk in rdeča krvna telesca se pomnože iz rezerve v vranici! Tudi izgubi telo mnogo ogljikove kisline, kar posebno škoduje centralnemu živčevju. Na vremenske razlike reagira telo v višinah mnogo močneje in se nahaja človek stalno v nekem "labilnem stanju".

(Nadaljevanje iz 1. kolone.)

listi so slabi! Te bodo naredili dobre, ljubeznjive in krotke in potem bo vse dobro!

Kdor jim verjame, naj le čaka. In da ne bo preveč trpel med večnim čakanjem, naj bo vsaj sebi tako dober in naj se na lep način sam iz življenja!

Vesti iz Jugoslavije

(Izvirna poročila iz Jugoslavije.)

Ljubljana, 1. septembra.

Umor in samomor Slovenca v Beogradu

Krojaški pomočnik Ivan Brinjevec, po rodu Slovenec, je pred nekaj dnevi ustrelil v Beogradu svojo nezakonsko ženo, primorsko Hrvatico Marico Rukavina, ter nato ustrelil še sebe. Z Marico sta živela v skupnem gospodinjstvu okrog deset let in sta se dobro razumela. Formalno poročila se nista, a bila sta kot mož in žena: delila sta si dobro in zlo. Brinjevec je bil doker krojač ter je delal pri raznih beograjskih mojstrih ter dokaj dobro služil. Ko pa se mu je plača zmanjšala, je prišel med obema prepir, ki mu je sledil Maričin beg v Zagreb. Brinjevec se je odpeljal za njo v Zagreb ter jo spravil spet nazaj v Beograd. Toda težko življenje je šlo dalje, ker Brinjevec ni mogel dobiti dobrega mesta. Prepirala sta se in pred nekaj dnevi je Marica spet pobegnila od njega. Potem sta se menda zmenila za sestanek pri nekem krojaču v najprometnejši ulici. Brinjevec je Marici razlagal svoj načrt, da se preseli v Ameriko in da pojde ona z njim. O na pa o tem ni marala nič slišati ter je samo odkimavala. Brinjevca je to tako ujezilo, da je potegnil revolver ter ustrelil Marico, ki se je takoj zgrudila na tla in umrla. Potem je Brinjevec pognal še sebi dva strela v prsi ter se zgrudil. Med prevozom v bolnico je umrl tudi on.

Zločin nad žensko

V Kostrivnici so prišli fantje pred hišo posestnika Štravsa ter zahtevali, naj pride ven mladi Štravs, ker se imajo ž njim nekaj pomeniti. Ko je mladi Štravs res stopil iz hiše, so ga napadli in hoteli menda kar ustreliti. To je opazila Štravsova sestra Neža in je prihitela bratu na pomoč. Toda fantje so napadli tudi dekleta. Eden od njih ji je z nožem odrezal uhelj ter zabodel v prsa. Hudo ranjenega dekleta so prepeljali v celjsko bolnico. Napadalci so bili aretirani.

Orožnik se po nesreči obstrelil

V Gornji Lendavi je bil uslužben pri orožnikih Štefan Radivojević. Ko je bil na patrulji ob meji, se je hotel v gozdu odpočiti. Ko pa je hotel odložiti nabito puško, se je sprožila in krogla je zadela Radivojevića v vrat ter izstopila nad nosom. Del glave ima razmesarjene. Graničarji so slišali strel ter prihiteli na pomoč. Našli so mladega orožnika vsega v krvi. Odpeljali so ga v bolnico, a njegovo stanje je nevarno in težko, da bi okreval.

Delavski oder ljubljanske Svobode je po uspelih predstavah "Hlapca Jerneja" začel študirati Haškovega "Dobrega vojaka Švejka." Kakor Hlapca Jerneja je tudi to humoristično povest pametno-nespametnega vojaka Švejka priredil za oder režiser Ferdo Delak. Tudi to predstavo bodo igrali v operi ter ali potem z njo gostovat v druga mesta, med drugim tudi v Zagreb, kamor so bili povabljeni že ob predstavi "Hlapca Jerneja."

Požar v Tržcu. — V Tržcu pri Ptuju je začelo goreti gospodarsko poslopje posestnika Gustava Širovnika. Ogenj je zajel tudi streše stanovanjske hiše in je bila velika nevarnost, da zgori vsa domačija. Gasilcem iz okoliških vasi pa je uspelo, da so ogenj na stanavanjski hiši pogasili in je pogorelo le streše, gospodarsko poslopje pa je pogorelo do tal z vsem inventarjem (pridelki, orodjem, senom, krmo itd.) Škode je okrog 60,000 Din. Baje gre za požig.

Strele užigajo. — Pred nekaj dnevi, ko se je po dolgem času vsulo nekaj dežja na slovensko zemljo, je prihrumela nad radgonski kot huda nevihta. Strele so zažgale pet objektov na naši in avstrijski strani. Največji požar je bil vsekakor pri posestniku Jožefu Domjanu v Sodišincih v Prekmurju. Strela je udarila v gospodarsko poslopje, ki je prenaseno od dolge vročine zagorelo kot plamen, da so jedva utegnili rešiti živino, dočim je vse drugo pogorelo s poslopjem vred. Zažgala se je tudi streha stanovanjske hiše, vendar pa so hišo rešili gasilci, ki so ogenj na stanovanjski hiši omejili na streše in ga potem zatrli. Nevihta pa je bila brez toče in je dež bil pravi blagoslov za suho zemljo.

Nazarenci. — Nazarenci se imenujejo pristaši nazarenske verske sekte, ki je militaristične države ne trpijo ter jo zatirajo, kjer le morejo. Ta verska sekta zato tudi v Jugoslaviji ni dovoljena. Glavno načelo nazarencev — ki jih dela nepriljubljene v militarističnih državah — je, da ne marajo vzeti v roke nobenega orožja, ker jim tega njihov bog ne dovoljuje in bi bil to njih največji greh. Ta verska sekta je zelo razširjena po Vojvodini, vendar so jo oblasti že precej zatrle. V zatiranju se odlikujejo predvsem vojaške oblasti. Mladi nazarenci, ki so vpoklicani v vojsko, se namreč branijo vzeti v roke puško ali bajonet. V tem so verni nazarenci nepopustljivi. Vojaške oblasti jih zaradi tega "upiranja državljanski dolžnosti" pogosto obsodijo na leta in leta ječe s smotrom, da to sekto zatro. Sekta sama je prepovedana. Pred okrožnim sodiščem v Subotici se je te dni vršila razprava proti 30 kmetom, ki so obtoženi, da so stopili v nazarensko vero ter se zbirali v hiši nekega posestnika k svojim bogoslužjem. Obtoženci so izjavili, da niso vedeli, da jim je prepovedano moliti svojega boga. Vsi so bili obsojeni od 1 do 2 mesecev zapora.

Umrla sta: Na Vrzdencu Ivana Zalaznikova, v Trebnjem posestnik Alojzij Pavlin.

Predstave na prostem.—V soboto 3. sept. se otvori ljubljanski jesenski velesejem, ljubljansko gledališče pa priredi za te dni nekaj predstav na prostem. Pred nunsko cerkvijo uprizorijo versko igro "Šehernik", na igrišču v Tivoliju pa ponovijo opero "Prodana nevesta;" na novo nastudirana pa bosta Shakespearjeva komedija "Sen kresne noči" in opereta "Mascotta." Zadnjo režira Bratko Kreft, ostale pa Osip Šest. Verjetno je, da bodo te predstave na prostem tudi zdaj uspele.

Prozorna glava

Po dosedanjih metodah je bilo nemogoče fotografirati možgane v zaprti lobanji celo s pomočjo Roentgenovih žarkov, kajti lobanjske kosti so zasenčevale sliko mehkih možganov, ki propuščajo žarke. Celo po metodi vbrizgavanja določene snovi v možgansko žilje je bilo nemogoče dobiti sliko možganov, kajti sence, ki so bile po tej metodi še temnejše od kostnih senc, so bile le sence tega žilja, ne pa možganov samih.

To dejstvo je bilo krivo, da se pri zaprti lobanji nikakor niso dale z Roentgenovimi žarki ugotoviti morebitne otekline v možganih in ozdraviti, še preden so povzročile smrt.

Tem večji pomen ima tedaj najnovejše odkritje duesseldorfskega zdravnika dr. Wustmanna, ki je o njem pred kratkim poročal na seji Medicinske družbe v Duesseldorfu. Dr. Wustmann vbrizgne v notranjost lobanje neki preparat, ki sestoji v glavnem iz torija. Injekcija ne povzroči nobenih bolečin in nima škodljivih posledic; kakor so pokazali vsaj poskusi na živalih, pač pa je nje učinek ta, da pokažejo Roentgenovi žarki s silovito natančnostjo najmanjše gubice in zavoje možganov in hrbtenice, celo najbolj tenkih živcev od njihovega središča do njihovega iztoka v organih. Neki moški je umrl s simptomi otekline v možganih. Kje je tičala ta oteklina, so hoteli dognati šele z obdukcijo. Že je bilo za to vse pripravljeno, ko si je dr. Wustman izprosil za trenutek truplo. Vrnil se je s trditvijo, da tiči oteklina na tem in tem mestu ter je tako in tako velika. Ker ni bilo na lobanji nobenega znaka, da bi jo bil odprl, so se vsi neverno smejali njegovi izjavi. A ko so lobanjo odprli, so ugotovili, da je govoril čisto resnico. Dr. Wustmann je bil sedež otekline dognal skozi lobanjo po svoji metodi.

Ker se hočejo z nadaljnjimi poskusi najprvo prepričati, da je Wustmanova metoda za živega človeka absolutno neškodljiva, je še niso začeli uporabljati v širšem obsegu. A skoraj gotovo je, da bo že v doglednem času vsakomur mogoče videti fotografijo svojega miselnega organa in ugotoviti po njegovih zavojih in gubah vse svoje talente in sposobnosti. Še večji pomen pa bo imelo senzacionalno odkritje za zdravniško vedo, ki bo sedaj sposobnejša ozdraviti ljudi cele vrste bolezni, ki so vodile v smrt samo zato, ker njihovega sedeža v možganih niso mogli pravočasno dognati.

Sledovi življenja na Veneri

Prof. Adams in Dunham z zvezdarne na Mount Wilsonu v Kaliforniji sta s pomočjo velikega spektrografa ugotovila na Veneri sledove ogljika, ki je za življenje neobhodno potrebna snov. To bi pomenilo z drugimi besedami, da so našli dokaz za bivanje organskega življenja na sosednem planetu.

Že davno so učenjaki domnevali, da mora biti ta planet obdarovan z življenjem, to pred vsem zaradi tega, ker so mnogi razlogi govorili za to, da ga obdaja ozračje in da ima vodo. Venerina obla je zakrita z gosto oblačno plastjo, kar izhaja že iz tega, da reflektira večji del solnčnih žarkov, ki jo obsevajo. Kjer so pa oblaki, je tudi voda. Nadalje ni rob Venerinega krajca, če ga opazujemo v daljnogledu, nikoli ostro začrtan, temveč zabrisan, kar more biti le igra ozračja, ki žarke raztresa. Ozračje so v ostalem opazovali direktno med Venerinimi prehodi mimo solnčne oble, kar se dogaja prilične 16 krat v tisočletju. Zadnji prehod je bil 1882, naslednji bo l. 2004.

Zaradi tega, ker je Venera bližje solncu nego zemlja, mora vladati na njej dosti višja temperatura, ki jo pa po drugi strani omiljuje baš gosta oblačna plast. Coblentz in Lampland sta izračunala, da meri ta temperatura povprečno 60 stop. Celzija. V tej vročini in vlagi mora bohoteti pravo predpotopno rastlinsko življenje, približno takšno, kakršno je bilo na zemlji v premogovi dobi. Ker pa doslej v Venerinem ozračju niso ugotovili sestavin zemeljskega ozračja, kisika, dušika, ogljika in vodika, so v zadnjem času nekateri raziskovalci zavračali teorijo o življenju na Veneri, dasi poznamo na zemlji bitja, ki žive celo brez vsakega zraku. Adamsovo in Dunhamovo odkritje pomeni zato važno potrdilo starejšega nauka, da biva na Veneri pravo življenje.

OGNJAVARNA OBLEKA

V Lilleu je demonstrirala 30-letna ga. Biget pred predstavitelji znanosti nevaren, a zanimiv eksperiment. Preiskušala je na lastnem telesu ognjavarno obleko, ki naj bi rešila letalce pred zgorenjem. Izumiteljica se je oblekla od glave do nog, se nato zavila v bombaž, namočila istega v bencinu in ga zažgala. Ko je ogenj ugasnil, so prestrašeni gledalci pristopili k eksperimentatorki, da vidijo učinek poskusa. Morali so ugotoviti, da se je eksperiment sijajno obnesel. Ga. Biget ni zadobila niti najmanjše opekline in je zdrava odvrgla ognjavarno obleko.

Agitirajte za Prosveto!

Roman pesnikove prijateljice

Pred petimi leti se je sedaj 70-letni belgijski pesnik Maeterlinck ločil od Georgette Leblanc in vzel za ženo neko mlado damo iz Nice.

Bilo je v devetdesetih letih minulega stoletja, ko se je začela pojavljati nova struja v francoski književnosti. Rekli so ji simbolizem. Iz enodejank in marionetnih iger Maurica Maeterlincka je vel nekakšen strah. Slednjič je stopila iz vseh teh novih besed mogočna postava — smrti.

Takrat je rasla v podeželski francoski rodbini mala Georgetta Leblanc, zelo nadarjena mladenka, ki jo je vleklo v umetnost, predvsem k operi. Njeni roditelji pa niso hoteli nič slišati o tem. Jedva sedemnajst let stara se je zato vrgla v vrtinec dozdevnega zakona, kjer ji je moral navidezni mož obljubiti, da ji bo dal takoj po formalni "poroki" vso prostost, za kar mu je ona odstopila del dote. Tako se je Georgetta Leblanc dokopala do svojega študija in prišla h Komični operi v Pariz.

Tam ji je nekega dne slučajno prišel pred oči članek nekega Belgijca Maeterlincka. Prečitala ga je enkrat, dvakrat, neštetokrat. In je čutila: to je človek, ki ga je že dolgo iskala. A o njem ni mogla izvedeti nič drugega kakor to, da živi v Belgiji. Odpovedala je torej svojo pogodbo na Komični operi v Parizu in odpotovala v Bruselj.

Tam je dosegla, kar je želela. Srečala je pesnika v družbi, kamor je bila povabljena. Toda kakšno razočaranje ji je prineslo to poznanstvo! Predstavljala si ga je bila čisto drugačnega. Namestu svojega zasanjanega ideala je srečala širokoplečega, zdravega človeka. Vsekakor je bil Maeterlinck pri tem srečanju še skopih besed, zato pa ni skrival svojih vnanjih nagibov. Jel in pil je rad in v obilni meri, zanimal se je za sport in kadil pipo. Ona pa, vsa mlada in romantična, se je tako vživela v njegove like, da je pri belem dnevu videla, kako hodijo njegove postave v srednjeveških kostumih po dežju in snegu. Oba sta pri tem srečanju prav sodila drug drugega. On si je mislil o njej: To je prismuknjeno ženšče. Ona pa: Prozaičen dedec! Ampak oba sta kmalu nato "popravila" občutek, ki sta ga imela ko sta se spoznala. In zgodilo se je, da sta oba krenila na skupno pot čuvstev, ki ju je priklenilo — kakor sta oba mislila — za vedno.

Tako sta začela živeti skupno življenje. Ona je bila ognjevita, slavohlepna in mu je vse polagala k nogam. Samo na poglavitno reč je pozabila časih — na dobro kuharico. Maeterlinck pa je bil že od nekdaj nasprotnik velikomestnega hrupa in družabnega nemira. Tudi glasbe ni čislal posebno. Georgettin klavir mu je bil prej v nadlego kakor v kratkočasje. Pariz mu je bil zopern. Kadar ga je žena vlekla tja, je šel vedno z nejevoljo. Tako je Georgetta tudi zakrivila, da je prišlo do preloma med Maeterlinckom in skladateljem Debussyjem, za katerega je pesnik napisal besedilo opere "Pelleas in Mellisanda". Navzlic pesnikovemu notranjemu naporu pa se je v tistih letih zbiralo v Maeterlinckovem krogu vse, kar je vsaj dišalo po slavi. In Georgetta Leblanc (ne Maeterlinck) je smatrala to vez med njo in pesnikom za tako trdno in dokončno, da je niti ni dala legalizirati. Ostala je to, kar je bila in pustila tudi Maeterlincka takšnega kakor je bil.

Tiste čase je živel v majhnem pariškem hotelu tudi izgnanec z Angleškega — nesrečni Oskar Wilde. Životaril je pod izmišljenim imenom Sebestijan Melmoth. Videl je Georgetto Leblanc pri neki predstavi na odru in ji je poslal listek z zahvalo za njeno umetnost. Vsa srečna, da se je Wilde upal iz svojega skrivališča tako na plan, je Georgetta Leblanc povabila Wildea na dom, čeprav se je Maeterlinck upiral temu, da bi sedel za mizo s takšnim izobčencem in kaznencem.

Wilde pa se je videl dolžnega zabavati Maeterlincka in Georgetto Leblanc s pripovedovanjem anekdot iz prejšnjih časov boljše angleške družbe. Tej grozni farsi je napravila konec pesnikova tovarišica s tem, da je začela rahlo govoriti o njegovi nesreči. Wildea je to tako prevzelo, da je pri slovesu Georgettino glavo stisnil v roke in jo hvaležno poljubil na čelo. Nekaj tednov nato je umrl.

Maeterlinck ni mogel prenašati Pariza. Umaknil se je v južno Francijo in živel na kmetih. Georgettina kariera pa je bila s tem ubita. Ona je hotela peti, nastopati v operi. In zato je morala često vstajati ob petih zjutraj, se voziti najprej na postajo, od tam pa z malim vlakom v Nico in vrhu tega živeti v večnem strahu, če bo prišla k operni skušnji pravočasno ali ne. Kljub temu ni prenehala s tem življenjem. Maeterlinckova pot je šla še vedno navzgor, pesnik je pisal eseje in izdal tiste čase "Življenje čebel".

Slednjič je dosegla višek! Z Maeterlinckom sta kupila St. Vandrille. O tem posestvu je sanjala Georgetta že kot otrok. Maeterlinck pa je ostal takšen kakor je bil prej. Še vedno je bil velik jezdec, trezen računar in navdušen sportnik, mož, ki se je v življenju krepkeje zasidral od nje.

In zgodila se je velika reč. Georgetta je pozvala v St. Vandrille igralce, razposlala vabila in pripravila gledališko senzacijo, vprizoritev Shakespeareovega "Macbetha". Maeterlinck je bil nejevoljen. Pretil je, da bo vsakemu igralcu, ki ga bo srečal na svojem posestvu, zavil vrat. Ko pa je napočil dolgo pričakovani večer, so bila vsa mesta zasedena in Stanislavskij, ki je bil tudi med gosti in pozorno spremljal igro, ni bil nič manj pretresen od Maeterlincka. Čestital je Georgetti Leblanc s priznanjem, da je ustvarila nov slog v drami. In Georgetta je začela snovati misli o francoskem Bayreuthu, o vzgoji francoskega gledališkega naraščaja. Posrečila pa se ji je samo še ena vprizoritev, inscenacija: Maeterlinckove pravljice "Pelleas in Mellisanda". Potem je izbruhnila vojna.

V "Macbethu" je igrala Georgetta vlogo lady Macbeth. S tem uspehom je pregovorila pesnika, da je njej na ljubo napisal "Monno Vanno", ki sicer ni med njegovimi najboljšimi deli, a je baš žela svetovno slavo. Danes poznajo to dramo samo še po naslovu, da je Monna Vanna pod plaščem gola. Tako je Georgetta Leblanc s svojo Monno Vanno prepotovala ves svet in žela povsod triumfe.

Potem pa je buhnila na dan resnična Maeterlinckova umetnost v "Modri ptici". Maeterlinck in Georgetta sta tedaj spoznala in vzela v hišo deklico, ki jo je Maeterlinck čez osem let napravil za svojo — zakonsko ženo.

Georgetta še danes ne more razumeti, kako je prišlo do tega. Ljubezen, ki je trajala dve desetletji, se je kakor pesek sesula na kup. Končala se je s tako neugodnim poudarkom, da je zagrenila Georgetto Leblanc do dna. Seveda, ona ni zapopadla, da je bila ta ljubezen, ta njena požrtvovalnost že od vsega začetka — zapisana smrti.

Federalni Pictures

J. Pierpont Morgan, kralj ameriških finančnikov, ki s pomočjo svojih milijard dolarjev kontrolira industrije in vlade. Malokdaj se pusti fotografirati, ali tu ga je fotograf ujel pri nekem pogrebu njegovega sorodnika v Parizu.

RAZNE VESTI

Wilbur ni srečal mizerije

Washington. — Notranji tajnik Wilbur, ki poleg vojnega tajnika Hurleyja uživa največje zaupanje predsednika, je na povratku z zapada povedal, da ni na svojem potovanju našel "nikakšnega posebnega pomanjkanja." Nikogar ni videl stradati, kar je verjetno. O tem je informiral tudi Hooverja. Vse "sünke" mizerije dobro odbijajo miloščinske organizacije, kar Wilburja zelo veseli.

Pred nastopom notranjega tajništva je bil Wilbur načelnik medicinske fakultete na univerzi Stanford v Californiji. Njegova mentaliteta je najbolj razvidna iz govora na konvenciji welfare delavcev zadnjo spomlad, v katerem je rekel, da je depresija posebno dobra za delavske otroke.

Žrebanje srečk za avtomobile je loterija!

Chicago. — Mestni pravdnik za korporacije Sexton je izjavil te dni, da so kampanje za razprodajo avtomobilov z žrebanje nepostavne na podlagi zakona proti loteriji. Isto velja za vse drugo blago, ki se razpečava na ta način. Sextonova izjava je naperjena predvsem proti tvrdki, ki prodaja trgovcem kupone po en cent vsakega in trgovci potem dajejo te kupone zastonj svojim odjemalcem. Vsak kupon je žreb s številko in vsak dan izžrebajo po eno številko in lastnik srečne številke dobi avto zastonj.

Zborovanje kanadskega delavstva

Delegati se izrekli za vladno zavarovanje proti brezposelnosti

Hamilton, Ont., 15. sept. — Bratski delegati Ameriške delavske federacije so bili gostje na včerajšnji seji Kanadskega strokovnega in delavskega kongresa. Delegaciji je načeloval Frank B. Powers iz Chicaga.

Konvencija je na prvi seji odobrila priporočilo zakonodajnega komiteja, ki priporoča agresivno kampanjo v prid vladnemu zavarovanju proti brezposelnosti. Eksekutivni odbor Ameriške delavske federacije, ki je nedavno še pobijal tako zavarovanje, je revidiral svoje stališče. To pomeni, da se bo organizirano delavstvo v Kanadi in Združenih državah skupno borilo za dosego zavarovanja proti brezposelnosti.

Kako se dela profit

Denver, Colo. — V boju med elektrarskimi družbami je prišlo na dan, da stane produkcija elektrike eno sedminko centa. Tipična cena za kilovatno uro pa znaša v zapadnem Coloradu 10 centov ali 70-krat več kot stane produkcija. To razliko je odkrila državna Public Utilities komisija.

Črnogorski humor

Dva tega

V začetku svetovne vojne je prišel črnogorski vojni minister Mitar Martinović h kralju Nikoli in ga vprašal:

— Gospodar, ali naj potegnemo vse topove na Lovćen?

— Mitre, kar potegni oba.

•

Pravil ni hotel potrditi

Prišli so češki Sokoli v Črno goro. Ko so jih Podgoričani zagledali, se jim je zahotelo ustanoviti sokolsko društvo. Takoj so sestavili pravila in jih predložili vojvodi Lakiću kot najvišjemu političnemu uradniku. Vojvoda jih je pa odklonil in ni hotel povedati, zakaj. Prišel je knez Nikola v Kruginu pri Podgorici in na prošnjo Podgoričanov je poslal vojvode Lakića, naj mu pojasni, zakaj ni hotel potrditi sokolskih pravil.

— Kaj? Lastnoročno naj potrdim tem falotom, da so sokoli? Kaj pa poreko Piperi, Bjelopavići in druge junaške črnogorske rodbine? Če bi si nadeli ime kavke ali vrane, bi jim že podpisal pravila, tako pa iz te moke ne bo kruha.

•

Dolgovi

Vojvoda Petar Vukotić, tast kneza Nikole, je mnogo trošil, dohodkov je imel pa malo. Zadolžen je bil na vseh koncih in krajih, zlasti odkar so mu pomagali zapravljati tudi sinovi. Nekoč se je peljal z vozom s Cetinja proti Nikšiću s svojim sinom Andrijo in ko sta kramljala o raznih domačih zadevah, je sin prigovarjal očetu, da bi bilo dobro prodati zemljišče v Nikšiću in poravnati dolgove, da bi ljudem zavezali jezike.

Vojvoda je pa odgovoril?

— O, tepec, neumni! Saj mi je lepše na tem, da sem dolžan, kajti čez 20 let ne bo nihče več vedel, da je živel na svetu vojvoda Petar, kaj šele, da je bil zadolžen.

•

Črnogorski vojvode in avstrijski generali

Ko je bil črnogorski ministrski predsednik vojvoda Božo Petrović nekoč na Dunaju, ga je neki dunajski gospod vprašal:

— Kakšna je razlika med črnogorskim vojvodom in našim generalom?

— Razlika je ta, da črnogorski vojvoda vedno kriči, kadar vodi vojsko: "Kdor je junak, za menoj", dočim zapove vaš general: "Fantje, naprej", sam pa ostane zadaj.

•

Na svetnika je mislil

Milivoje Mitrov iz Pješivce je prodal v Nikšiću koš fig. Vračal se je domov in spotoma je štel denar. Kar mu je padla iz rok petica in se zatrkljala med kamenje. Celi dve uri je vtikal roko v luknje in prevrščal kamenje, toda petice ni mogel najti. Sledajlč je vzdihnil, rekoč:

— Darujem jo v počastitev Sv. Vasilije.

Federalni Pictures

Japonska je edina militaristična sila, ki je ni sram povedati in pokazati, da se pripravlja na vojno. Slika kaže, kako v Tokiju z velikimi ceremonijami krstijo in blagoslavljajo (po japonskih obredih) nove topove.

Ivan Jontez:

Imigrant Janez Mihevc

Na kolodvoru ni bilo nikogar izmed njihovih znancev — morda se jih je zato polastila tista čudna nebrižnost, kateri se je Janez sam zelo čudil. Kje se je vzela ta nenaravna nebrižnost? Še včeraj mu je bilo tako težko pri srcu ob pomisli, da odhaja z Gorenjskega morda za vselej, zdaj, ko se vlak pomika dalje in je z vsakim težkim puhom lokomotive bližje tujini, pa ne občuti nič težkega, bolečega; ali se je skrhala moč spominov, ki so mu včeraj rezali dušo na koščke? Tako čudno lahko mu je postalo pri srcu, kot da so mu ti kraji in ljudje, ki jih zapušča, neznanci, zaradi katerih ne velja žalovati, se cmeriti! — Ali pa se je morda srce izpraznilo, da je vsa tuga izkipela in izhlapela? — Čudno, niti od pomisli na Miciko mu ni bilo težko pri srcu!

V tunelu pod Karavankami se je Janez začudeno nasmejal:

"Hudiča! — nisem mislil, da bo zadnje slovo tako lahko! . . ."

Ej, Janez, slab patriot si bil, sicer bi ti bilo moralo počiti srce, ko je vlak drdral skozi temni tunel, ki te je izbruhnil v naročje tujini! Še včeraj tak stok, danes pa se lahkomiselno smehljaš! —

Na avstrijski strani so morali naši potniki izstopiti in povedano jim je bilo, da bo treba čakati do jutra na zvezo. Ker je bilo na peronu precej hladno, so se izseljenci natrpali v malo čakalnico, kjer je imel Janez priložnost spoznati svoje sopotnike z bratskega jugoslovanskega juga. Bilo je par žensk — za te se Janez ni utegnil pozanimati — in kakih trideset moških, večinoma mladih mož in fantov, ki so bili po rodu Hrvatje, Dalmatinci, Bošnjaki in Črnogorci. Vsa ta skupina pa se je že na omenjeni postaji začela deliti po znakih, ki so jih imeli pripete na prsih in kateri so predstavljali troje različnih parobrodnih družb. Janez se je pridružil sopotnikom z belimi zvezdami na prsih; njihov prevoznik je bila White Star parobrodna družba. Ni jih bilo mnogo: dva zagorela Črnogorca, Dalmatinec Jovo, čigar obraz je bil bronaste barve, mlada vdova iz Nove Gradiške — slednjo je Janez opazil šele pozneje v Parizu! — Kočevar Jože in že omenjena žena z dvema otrokoma. Majhna družbica potnikov, toda vsi so bili videti prijazni in zabavni, tako da je bil Janez prepričan, da se ne bo dolgočasil med vožnjo čez veliko lužo.

Kmalu potem, ko so se izseljenci razdelili po skupinicah, so Janeza začeli srbeti prsti, in ker je bilo v njem kos muzikanta, o čemer je pričala lepa harmonika, je brž dal duška svoji dobri volji in v zgodnje jutro se je razlegla vesela polka. Prvič, odkar se je bil začel pripravljati na pot, je Janezova harmonika zopet prišla do veljave in besede, ki je izseljencem prav ugajala ter jih navdala z radostjo in veselo brezskrbnostjo.

Med vožnjo skozi tirolske doline in Švico Janez ni mnogo govoril. Ob oknu sloneč je zavzeto strmel v lep planinski svet, ki je bežal mimo njega. Janez je bil namreč muzikant in kot tak seveda kos umetnika svoje vrste, in znano je, da so posebno umetniki dovzetni za naravne krasote. Ko pa je vlak drsel ob obali Curiškega jezera, je Janez očaran vzkliknil:

"Hudiča! — mislil sem, da ni lepšega kraja na svetu od naše Gorenjske, zdaj pa vidim, da sem se salamemsko motil, kajti tu je še lepše! To le je nekaj čisto drugega kakor naša Gorenjska!"

Janez je imel prav: lepota okolice Curiškega jezera je drugačna od lepote Gorenjske; prva je bolj veličastna, druga domače-mikavna in ljubka.

V Parizu so prevzeli agentje parobrodnih družb izseljence v svoje varstvo. Zapeljali so jih v starinski izseljeniški hotel na Budimpeštanskem trgu, kjer so odložili svojo prtljago, nakar je bilo treba iti v urade parobrodne družbe in pozneje h kanadskemu izseljeniškemu komisarju, kjer so morali delati "izpite" v čitanju in pisanju. Ker so vsa ta pota opravili peš, in ker je bil Janez zelo radoveden ter je hotel vse videti, kajti vse mu je bilo novo in v Parizu tudi ni bil vsak dan, je bil večkrat v nevarnosti, da pride pod kolesa drvečih avtomobilov; vzlic temu je srečno prišel z ostalimi vred nazaj na kolodvor, kjer so imeli nekateri sopotniki še svojo prtljago, ki jo je bilo treba prenesti v hotel.

V zvezi s prenašanjem te prtljage je popotna ljubezenska prigoda Janeza Mihevca, zgodba o "popotni ljubezni", ki je zagorela v vlaku in ugasnila na morju.

5

Marija, postavna mlada Hrvatica, je stala kraj dveh ogromnih pletenih košar in dveh velikih zavojev ter se obupno ozirala okrog sebe, kakor da prosi pomoči. Izseljenci so se že večinoma vsi preselili s svojo robo vred v hotel, ki je oddaljen dobrih petdeset korakov, in razen nje so bili na kolodvoru še Janez, Dalmatinec Jovo in Kočevar Jože; fantje so postopali po kolodvoru ter z zanimanjem opazovali bučni vrvež krog sebe. Tedaj je Janez opazil obupno-proseče poglede mlade vdove.

"Hm, če se ne motim, Jože, je to ena naših sopotnic?" se je obrnil h Kočevarju. "Kaže, da ne ve, kam bi se obrnila. Čakaj, bom stopil do nje, da vidim, kaj je z njo."

Lepa Marija je s solzami v očeh pokazala ogromne košare:

"Sama jih ne morem prenesti v hotel . . ."

Janez je bil zmerom jako galanten napram nežnejšemu spolu ter se je hotel tudi v tem slučaju izkazati dovršenega kavalirja.

"Le brez skrbi bodite, bom že jaz uredil, da bo prav," jo je pokroviteljsko potolažil ter poklical svoje tovariše: "Hajd, fantje, pomagajmo ji prenesti njeno prtljago v hotel!"

Janez si je izbral najtežjo košaro, česar pa se je ponekaj korakih iskreno kesal; košara ni bila samo ogromna, da se je videla Janezu kot Noetova barka, marveč tudi težka, da je zmagovala celo Janeza, ki je bil sicer krepak fant. Pozneje, ko sta si bila z Marijo v bolj prijateljskih odnošajih in mu je mlada vdovica zaupala, kako rada je imela domačo kravico, se je Janez po tihem čudil, kako to, da ni Marija vzela s seboj tudi svoje priljubljene kravice; tako se je čudil ob spominu na prenašanje njenih ogromnih košar.

Ko je bila njena prtljaga končno in srečno spravljena v veži hotela, se je Janez odpravil v svojo sobo, da se umije in preobleče. Nu, jedva se je dobro umil ter navlekel nase čisto srajco, že je nekdo trkal na vrata.

Bila je Marija.

"Ne znam prižgati luči," je boječe priznala ter ga prosila pomoči. Janez je stopil z njo ter užgal električno svetilko. Marija ga je nagradila z dražestnim nasmehljajem.

Ko je šel Janez zvečer na sprehod, se mu je pridružila tudi lepa vdova. Janez ni protestiral. Ni bila dolgočasna ženska, ta Marija. In ko je Janezu zaupala, da je vdova in da je videla šele šestindvajset pomladi, je Janez v sebi pomenljivo vzkliknil:

"Oooo! — Hhmmm!—"

(Dalje prihodnjič.)

Jože Kovač:

OB ŽAREČIH PEČEH

Govorni zbor

Prizorišče: v steklarni, ob pečeh. Spredaj v sredi skupina treh delavcev pri enem kotlu: mojster, pomočnik ob kotlu, pred njima niže odnašavec. Mojster in pomočnik oblikujeta steklo, odnašavec odnaša. A=mojster, B=pomočnik.

A: No, tovariš, kako?

B: (molči.)

A: No, molčiš? Nič ne govoriš? Kako je s teboj, kako?

B: Saj veš . . . Kakor tebi . . . Slabo . . .

Doma žena mi bolna leži,
meni tu ogenj-pije vso kri.
Otroci poznajo samo še vzdih,
jaz tu bom izgubil poslednji dih.

(Med govorom dela.)

Nimam za kaj biti vesel.

A: Tako nam je vsem, tako nam je vsem.

Odnašavec (pride in odnese izgotovljen kozarec.)

A: (se ozre za njim, tovarišu:)

Poglej tega fanta: 10, 12 let,
pa dela že z nami in z nami trpi.
Zato je bolehen, zato ves bled;
strupen je ta zrak, kot nas ga duši.
Zanj bil bi travnik in solnce z neba,
in solnčna toplota, ki zdravje ti da,
zanj so zelene livade, gozdovi . . .

Odnašavec (se je medtem vrnil, slišal zadnje besede in s hrepenenjem ponovi:) O gozdovi . . .

A: (nadaljuje) —

zanj so drevesa in zanj ves svet,
zanj potoki in zanj bregovi,
pa je prišel iz zibelke v šolo,
iz šopet spet k nam trpet.

(Med tem se je zbralo več odnašavcev-otrok, ki nekako vsak zase ponovijo; zamolklo, polagoma, s težkim izrazom:)

Zbor odnašavcev:

Za nas so travniki in solnce z neba,
in solnčna toplota, ki zdravje nam da,
za nas so zelene livade, gozdovi,
za nas so drevesa, za nas ves svet,
pa smo prišli že mladi v fabriko trpet.

(So se med govorjenjem razgubili na levo in desno. V rokah nosijo palice za odnašanje. Srečanje tega zbora je treba uprizoriti tako, kakor da se fantiči srečajo v poslu, pri odnašanju.)

A. in B. (gledata za njimi, molčita; le-od daleč je slišati govorjenje.)

A. (se ozre v tovariša:) Prekleto je to življenje. Si jih videl, kako so prisluhnili, ko sem jim omenil travnike in gozdove?

(Gleda za fantiči, zamišljeno ponovi:)

Za vas so travniki . . . in solnce z neba . . .
za vas je radost . . . za vas je smeh . . .
a to trpljenje je greh, je greh . . .

(Tovarišu:)

Tovariš, si že kdaj pomislil na to,
kako to delo življenje zatira,
kako ti plameni vse sile nam žro,
kako vsa radost do vsega umira?
Verjemi, tovariš:
delo resnični je smisel življenja
pa čeprav trpiš, da le kot človek živiš.
Delo — to je od vekov človekova želja,
a delo brez povelja, delo, polno veselja!!

B:—

A to, kar je zdaj, je sužnost prekleta:
delaš — pa je kljub temu pičel tvoj kruh,
trpiš — a svet je zate slep in gluh . . .

A: (nadaljuje:)—

in upaš: nekoč bo zemlja oteta,
nekoč se bomo tega osvobodili,
nekoč bomo z veseljem na delo hodili,
nekoč se bomo oddahnili . . .

(Fabriški zvon pozvoni—odmor.)

A:—

Odmor, oddih . . .
Takole bo nekoč zazvonil nam zvon,
tedaj bomo rešeni težkih spon.

(Steklarji se zbirajo od obeh strani.)

A:—

Kaj ne, sodrugi? To je edini naš up,
edina tolažba, da lahko živimo:
vera, da se nekoč osvobodimo,
vera, da pojde mimo ta brez-up.

Vsi:—

Vera, da se nekoč osvobodimo,
vera, da pojde mimo ta brez-up.

B:—

Ob žarečih pečeh stojimo
in trpimo.

A:—

Ob žarečih pečeh stojimo
in hrepenimo . . .

Vsi:—

Ob žarečih pečeh trpimo
in hrepenimo.

C:—

Ob temnih nočeh želimo,
da prišel bi dan.

B:—

Ob svetlih dneh trpimo —

Mlad glas vpade:

ker ni svobodno naše delo,
ker nam ni v radost, ni v veselje.
Zato bodi naše povelje:
osvobodimo delo!
Borimo se za nove dni, za nov čas,
borimo se, da pride boljša bodočnost za nas.

Vsi:

Osvobodimo delo,
borimo se za nove dni,
borimo se za boljši čas!!

Zbor odnašavcev:

Težko življenje prenašamo,
zmerom odnašamo, odnašamo . . .

Nekdo zakriči:

Odnesimo še ta sužnji čas!

C:—

Samo lepoto ustvarjamo.
S svojim znojem in trpljenjem
drugim lajšamo življenje
in lepoto oblikujemo.
(V rokah ima čašo.)
Žalostno življenje je naše,
mučno je teh peči žarenje.
Drugim ustvarjamo lepe čaše,
da pijo iz njih in si slade življenje.

Vsi:

Samo lepoto ustvarjamo.
S svojim znojem in trpljenjem
drugim lajšamo življenje
in lepoto oblikujemo.

Krik:

Zakaj svoje usode sami ne kujemo,
zakaj zase lepote ne oblikujemo?!

A:—

Ob žarečih pečeh stojimo
in trpimo.

Krik:

Zakaj ne bi nekoč
s temi rokami ves svet zapletli
ter ga v boljšega, lepšega zgnetli?

B:—

Ob žarečih pečeh stojimo
in hrepenimo . . .

Krik:

Naj hrepenenje prevrže se v boj!

Zbor (najprej le nekaj glasov, potem čim dalje več, tako da govori nazadnje ves zbor:)

Borimo se!
Da delo svoje osvobodimo
in svet v domovino za vse spremenimo:
borimo se za nove dni, za nov čas,
borimo se, da pride boljša bodočnost za nas.

Ves zbor:

S temi rokami bomo svet zapletli,
s temi rokami sami svojo usodo oblikujmo,
s temi rokami zase ves svet prekujmo.

A:—

Delo od vekov človeku je želja,
a delo brez povelja, delo, polno veselja!

Vsi:

Delo brez povelja, delo — polno veselja!

Zato pa —

s temi rokami svojo usodo oblikujmo,
s temi rokami zase ves svet prekujmo,
zato naprej,
da vzide bodočnost brez mej!

(Zapojo delavsko pesem.)

(Ta govorni zbor je bil napisan za prireditev steklarske podružnice "Svobode" v Rogaški Slatini.)

P. A.:

Ali je to še življenje?

Rodil se je v letu z nesrečno številko 13. Očeta ni poznal nikdar. Zapustil ga je takorekoč še v zibelki, ko se je moral odzvati pozivu s stotisoči, ki so šli v svetovno klanje. Kmalu je prišla vest od vojnega poveljstva, da je častno padel na polju slave. Kakor so se takrat za tiste, kateri so imeli samo iz časopisja priliko čitati junaške čine z bojnih poljan, lepo slišala taka poročila, tako je nasprotno grozno udarilo na mater-vdovo s štirimi nedoraslimi otroci. Da ji olajša preživljanje teh malčkov, je vzela najmlajšega stara mati k sebi, ki je prejemala malo pokojnino za svojim možem-rudarjem.

Hitro mu je potekal čas pri stari materi, pa čeprav je bil večkrat lačen ko sit. S 13. letom je že dobil službo odnašalca v takratni steklarni. Borna je bila sicer plača, ali za silo se je vendar preživljal. Z ustavitvijo steklarne je postal kot 16-letni mladenič prvič brezposeln. Stara mati mu je medtem umrla. Kam sedaj? K svoji materi, ki še ostalih otrok ne more preživljati? Šel je pot svojega očeta, šel je k rudniku prosit za delo. Bil je sprejet.

Tako je delal v jami kot vozač in vozil polne in prazne vozičke v potu svojega obraza dan za dnevom, leto za letom. — Skromna je bila njegova plača. Vendar je prišlo še hujše! Zmanjševati se je začel zaslužek. Ne da bi mogel pomagati materi, še sam za svojo prehrano in obleko ne zasluži dosti. Tako gre življenje iz leta v leto, vedno slabše in slabše. Ali najhujše še pride! Uprava rudnika je radi pomanjkanja naročil odredila, da se ima reducirati večje število delavstva. Prišli so v poštev predvsem samci, in med temi seveda tudi naš znanec. Tako je kot 19-letnik že v drugič brezposeln. Na spričevalu je stalo zapisano: "V redu izplačan in zdrav izstopil iz službe."

Kam sedaj? To vprašanje se poraja čim ostrejše v njegovih možganih. Kam sedaj? To postaja vprašanje stoterih in tisočerih, ki so izločeni iz delovnega procesa in vrženi na cesto! Za delom? Kje ga dobiti? S čim bom živel? Take in slične misli se mu roje po glavi z neznano brzino.

V tem času so se vršili veliki shodi delavstva. Govorniki, predstavniki strokovnih organizacij, so poročali o korakih, ki jih je organizacija podvzela za omiljenje bede. Organizirani bodo od organizacije dobili podporo. Ustanovil se je prehranjevalni odbor. Skratka, storilo se bo vse, da se pomaga. S tem je bil shod zaključen. Ali vprašanje, kako dolgo bo brezposelnost trajala, ali bodo sredstva zadoščala za prehrano, še ni bilo rešeno. Ta skrb se čita iz obrazov razhajajočih.

Minili so tedni. Taval je okrog kakor izgubljen. Iskal je dela. Ne rabimo, je povsod bil odgovor. Tu in tam je dobil od prehranjevalnega odbora nekaj moke in koružnega zdroba. Ni veliko. Ne zadostuje. Ali vsekakor boljše kot nič. Da pa bo mera trpljenja še popolnejša, zboli na vnetju slepiča. Zdravnik odredi hitro odpravo v bolnico, na operacijo. Operacijo srečno prestane. Po nekolikem okrevanju zapusti bolnico. Zdravnik mu predpiše lahko dijeto. Tako pride zopet domov.

Lahko hrano mi je predpisal zdravnik, pravi svoji teti. Kje bom vzela? Hranarine ne dobi, ker je nad dva meseca izven posla. Brezposelne podpore iz fonda za brezposelne ne dobi, ker ni še 20 let star. Podpore od organizacije ne dobi, ker ni bil organiziran. Lahko in dobro hrano mi je zdravnik predpisal, mrmra v postelji. Težko mi je, ko gledam to mlado bitje, ko bi rado uživalo, a nima kaj! Se boš moral obrniti na prehranjevalni odbor, mu pravim. Oh, kaj mi pomaga; par kilogramov moke in nekaj koruznega zdroba bom dobil za celi mesec. Ali se je s tem mogoče preživeti?, mi odgovori in se obrne vstran.

Solze mi zarosijo oči, poslovim se in odidem. Med potjo pa se vprašam: ali je to še življenje?

Čudna stvar

— Vedno sem mislil, da ima človek samo dve nogi, levo in desno. Zdaj pa čitam v malih oglasih, da prodaja nekdo visoke čevlje na srednjo nogo.

Poklic

Štiri mlade prijateljice se pomenjkujejo, kaj bi hotele biti.

— Jaz bom slikarica — pravi Ančka. — Jaz pa učiteljica — meni Marička. — Jaz bom pa slavna igralka — pripomni Sonja.

— Kaj boš pa ti? — vprašajo vse tri Vero.

— Jaz bom pa kakor moja mama — bogata vdova.

•

Pri zobozdravniku

— Gospod doktor, zdrav zob ste mi izpulili.

— Bodite veseli, da je zunaj, predno je vam začel gniti kakor tale sosedni.

•

V gledališki loži

On: — Ali nisi pozabila kukala?

— Ne, toda koristilo mi ni nič.

— Zakaj pa ne?

— Pozabila sem vzeti prstane in zapestnice.

SE MORA TAKOJ PRODATI!

Bogata rezidenčna, rabljena 60 dni parlor set oprava, stala je $350, se žrtvuje za $34; spalne sobe oprava $50; jedilne sobe oprava $50; importiran orijentalni, mali orijentalni $14; Wilton rug, baby grand piano, lounge stol $14; radio $20; svetilke, zajutrkova oprava; plačano prevožnjo, 5258 Washington, Austin 3838.—(Adv.)

Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini dar trajne vrednosti, ki ga za mal denar lahko pošljete svojcem v domovino.

NAROČITE SI DNEVNIK LIST PROSVETA

Po sklepu 9. redne konvencije se sedaj lahko naroči na list Prosveta in prištejo eden, dva ali tri člane iz ene družine in iz enega naslova k eni naročnini. List Prosveta stane za vse enako, za člane ali nečlane $6.00 za eno letno naročnino. Ker pa člani že plačajo pri assessmentu $1.20 za tednik, se jim to prišteje k naročnini. Mi prištejemo enega, dva ali tri člane iz ene družine k eni naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči, da je list predrag za člane S. N. P. J. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je skoro v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan. Torej sedaj imate priliko, da se tudi Vi naročite na dnevnik Prosveto. Cena listu Prosveta je:

Za Združ. države in Kanado $6.00		Za Cleveland in Chicago je.....$7.50	
1 tednik in.....	4.50	1 tednik in.....	6.20
2 tednika in.....	3.50	2 tednika in.....	5.10
3 tednike in.....	2.40	3 tednike in.....	3.50

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebne vsote denarja ali Money Order v pismu in si naročite Prosveto, list, ki je vaša lastnina.

Pojasnilo:—Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to takoj naznaniti upravništvu lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne store, tedaj mora upravništvo zniževati datum za to vsoto naročniku.

PROSVETA, SNPJ, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveta vsoto $_____

Ime _____ Čl. društva št. _____

Naslov _____

Mesto _____ Država _____

Nov naročnik _____ Star naročnik _____

Ustavite tednik in ga pripišite k moji naročnini od sledečih članov moje družine:

Ime _____ Čl. društva št. _____

Ime _____ Čl. društva št. _____

TELEFON ROCKWELL 4904

TISKARNA S. N. P. J.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugih

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO S.N.P.J. DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 So. Lawndale Avenue
CHICAGO, ILL.

TAM SE DOBE NA ŽELJO TUDI VSA USTMENA POJASNILA